

Eduskunnan puhemies Eero Heinäluoma,
Puheenjohtaja Johannes Koskinen, Perustuslakivaliokunta
Puheenjohtaja Pirkko Mattila, Hallintovaliokunta
Puheenjohtaja Kimmo Sasi, Valtiovarainvaliokunta
Puheenjohtaja Jari Leppä, Maa- ja metsätalousvaliokunta
Puheenjohtaja Mauri Pekkarinen, Talousvaliokunta

Asia: ILO 169-sopimuksen ratifiointiedellytykset ja saamelaiskäräjälain uudistaminen
Viite: Eduskunnan puhemiehen ja valiokuntien puheenjohtajien vierailu Inarissa
23.11.2013

1. Tausta ja kansainväliset velvoitteet

Saamelaiskäräjät käsittelee muistiossaan puhemiehen vierailun aiheena olevaa ILO 169-sopimusta, saamelaiskäräjälain uudistamista valmistelleen työryhmän keskeisiä esityksiä sekä Metsähallituksen kokonaisuudistusta.

Perustuslain (731/1999) § 17 3 momentin mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Perustuslain 17 §:n 3 momentin tarkoituksena saamelaisten kulttuurina ja perinteisinä saamelaisina elinkeinoina pidetään poronhoitoa, kalastusta, metsästystä (HE 248/1994 vp ja PeVM 17/1994 vp) sekä keräilyä ja saamen käsityötä. Saamelaiskulttuuriin luetaan kuuluvaksi saamelaisten perinteiset elinkeinot ja niiden modernit harjoittamisen muodot (HE 309/1993 vp s. 65.)¹. Lain 121 §:n 4 momentin mukaan saamelaisilla on saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään. Hallituksen esityksessä perustuslain muuttamiseksi todetaan, että säännöksellä pyritään siihen, että tulevassa lainsäädännössä määrättäisiin saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria koskevissa asioissa toimielimet, toimivaltarajat ja tehtävät saamelaishallinnolle, kunnalliselle itsehallinnolle ja valtion hallinnolle. Saamelaisten kulttuuri-itsehallinto olisi dynaamista ja saamelaiset voisivat itse kehittää sitä (HE248/1994). Itsehallinnon kehittyminen on kuitenkin jäänyt vuoden 1995 tasolle, jolloin siitä ensimmäisen kerran perustuslain tasoisena säädettiin. Itsehallintoa koskevien säännösten tultua hyväksytyiksi tämä itsehallinto on tullut kansainvälisten ihmisoikeussopimusten piiriin. Järjestelmän myöhemmät heikennykset voivat siten merkitä kansainvälisoikeudellista rikkomusta (HE 248/1994 vp s. 21).

Perustuslain § 22 mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Hallituksen esityksessä perusoikeussäännöksiä ottamisessa perustuslakiin todetaan, että säännös ulottaisi julkisen vallan turvaamisvelvollisuuden kansainvälisissä sopimuksissa turvattuihin ihmisoikeuksiin. Kansainvälisten ihmisoikeussopimusten sisällön kerrottiin määräytyvän kansainvälisten valvontaelinten käytännöstä. Hallituksen esityksessä mainittiin nimenomaan Kp-sopimus ja Euroopan ihmisoikeussopimus (HE 309/1993).

¹ YK:n ihmisoikeuskomitea on vahvistanut, että KP-sopimuksen 27 artiklan tarkoittama kulttuurin harjoittamisen suoja koskee saamelaisten perinteisiä elinkeinoja, mutta myös näiden ammattien moderneja muotoja (Ilmari Länsman et al. v. Suomen valtio, 1992).

Suomen ratifioima kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus takaa saamelaisille itsemääräämisoikeuden (1 artikla)² sekä oikeuden omaan kulttuuriin (27 artikla)³ (SopS 7-8/1976, laki 107/76 ja asetus 108/76). KP-sopimuksen tulkitsemiskäytäntöä ohjaavat ihmisoikeuskomitean suositukset sekä yksilövalituksiin annetut ratkaisut. Ihmisoikeuskomitea on antanut Suomelle suositukset kesällä 2013. Komitean mukaan Suomen tulisi edistää saamelaisten oikeuksien toteutumista vahvistamalla saamelaisten edustuksellisten instituutioiden, kuten saamelaiskäräjien, päätöksentekovaltaa. Sopimusvaltion tulisi lisätä ponnistelujaan lainsäädäntömuutosten tekemiseksi saamelaisten oikeuksien täysimittaiseksi takaamiseksi heidän perinteisillä alueillaan varmistamalla, että saamelaisyhteisöjen oikeutta vapaaseen, ennalta tapahtuvaan ja informoituun osallistumiseen heitä koskeviin poliittisiin prosesseihin ja kehittämishankkeisiin noudatetaan.⁴

Suomi on allekirjoittanut YK:n julistuksen alkuperäiskansojen oikeuksista. Julistus velvoittaa Suomea moraalisesti. Alkuperäiskansajulistuksen mukaan alkuperäiskansoilla on itsemääräämisoikeus. Julistuksen 19 artiklan mukaan valtioiden tulee neuvotella vilpittömässä mielessä ja toimia yhteistyössä kyseisten alkuperäiskansojen kanssa näiden omien edustuselinten kautta saadakseen niiden vapaan ja tietoon perustuvan ennakkosuostumuksen ennen kuin valtiot hyväksyvät ja panevat täytäntöön lainsäädännöllisiä tai hallinnollisia toimia, jotka voivat vaikuttaa alkuperäiskansoihin.

YK:n alkuperäiskansaraportoiija James Anaya on raportissaan YK:n yleiskokoukselle 14.8.2013⁵ antanut yhteenvedon hänen toimikaudestaan raportoijana ja raportoinut alkuperäiskansaoikeuksien tilanteesta ja erityisesti YK:n alkuperäiskansajulistuksen toimeenpanosta. Alkuperäiskansaraportoiija kirjoittaa, että hän on koko toimintakautensa ajan kuullut useiden valtioiden kuvaavan alkuperäiskansajulistusta dokumentiksi, joka ei velvoita valtioita ja osoittaa vain tahtotilan. Raportoiija toteaa, että YK:n yleiskokouksen hyväksymät julistukset eivät ole suoranaisia lakeja. On kuitenkin pitkään ymmärretty, että yleiskokouksen päätöksillä on laillisia velvoitteita. Yleiskokous on koko historiansa aikana hyväksynyt julistuksia, jotka koskevat ihmisoikeuksia. Tärkeimpänä YK:n julistus ihmisoikeuksista. Alkuperäiskansajulistuksella on laillista merkitystä kahdella tapaa. Se ilmentää globaalia konsensusta alkuperäiskansaoikeuksien sisällöstä ja velvoitetta edistää ihmisoikeuksia YK:n sopimusten mukaisesti. Joistakin julistuksen osa-alueista kuten syrjimättömyys, kulttuurin koskemattomuus, omaisuus, itsemääräämisoikeus on tulossa osa kansainvälisen tavanomaisen oikeuden normi. Tavanomaisen kansainvälisen oikeuden normi syntyy kun valtioiden enemmistö muodostaa yhteisen näkemyksen normin sisällöstä ja sitoutuu normiin. Jotkin alkuperäiskansajulistuksen velvoitteet, jotka pohjautuvat yleismaailmallisiin ihmisoikeuksien periaatteisiin, pitävät sisällään tavanomaisen kansainvälisen oikeuden piirteitä. Toiseksi julistus pohjautuu useisiin valtioiden ratifioimiin ihmisoikeussopimuksiin, jotka ovat valtioita laillisesti velvoittavia. Raportoiija mainitsee erityisesti kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen, taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan yleissopimuksen sekä rotusyrjintäsopimuksen. Sopimusten tulkinnasta ja soveltamisesta vastaavat ihmisoikeuselimet soveltavat päätöksissään ta-

² A) Kaikilla kansoilla on itsemääräämisoikeus. Tämän oikeuden nojalla ne määräävät vapaasti poliittisen asennoitumisensa ja harjoittavat vapaasti taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten olojensa kehittämistä.

B) Kansat voivat vapaasti käyttää luonnonrikkauksiaan ja -varojaan omiin tarkoituksiinsa, mikäli se ei vahingoita yhteisen edun periaatteelle perustuvan kansainvälisen taloudellisen yhteistyön ja kansainvälisen oikeuden velvoituksia. Missään tapauksessa ei kansalta saa riistää sen omia elinehtoja.

C) Kaikkien tämän yleissopimuksen sopimusvaltioiden, mukaan lukien ne valtiot, jotka ovat vastuussa itsemääräämisoikeutta vailla olevien alueiden ja huoltohallintoalueiden hallinnosta, tulee edistää itsemääräämisoikeuden toteuttamista ja kunnioittaa tätä oikeutta Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan määräysten mukaisesti.

³ Niissä valtioissa, joissa on kansallisia, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöjä, tällaisiin vähemmistöihin kuuluvilta henkilöiltä ei saa kieltää oikeutta yhdessä muiden ryhmänsä jäsenten kanssa nauttia omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään.

⁴ CCPR/C/FIN/CO/6

⁵ A/68/317

paa, jotka heijastavat alkuperäiskansajulistuksen standardeja ja joskus viittaavat päätöksissään yksiselitteisesti alkuperäiskansajulistuksen velvoitteisiin. Alkuperäiskansajulistuksen velvoitteisiin viitataan erityisesti asioissa, jotka koskevat syrjimättömyyttä, kulttuurista koskemattomuutta ja itsemääräämisoikeutta.⁶ Alkuperäiskansajulistuksella on merkittävää normatiivista arvoa sen korkean legitimitettiin vuoksi. Legitimitettiin perustuu siihen, että merkittävä enemmistö YK:n yleiskokouksesta hyväksyi julistuksen ja alkuperäiskansayhteisö tukee julistusta. Yhteenvedona raportoiija toteaa, että julistuksen toimeenpanoa tulisi pitää poliittisena, moraalisenä ja laillisena määräyksenä ilman ehtoja.

Saamelaiskäräjät yhtyy alkuperäiskansaraportoiijan esittämiin näkökohtiin. Suomen on suhtauduttava vakavammin YK:n alkuperäiskansajulistuksen velvoitteisiin sekä huomioida ne kansallisessa lainsäädännössä.

YK:n alkuperäiskansaraportoiija professori James Anaya on luovuttanut raporttinsa suosituksineen saamelaisten asemasta Norjassa, Ruotsissa ja Suomessa YK:n ihmisoikeusneuvostolle.⁷ Anaya on raportissaan kehottanut Suomea mm. parantamaan saamelaisten itsemääräämisoikeutta, ratifioimaan ILO 169-sopimuksen sekä lisäämään saamelaiskäräjien itsenäistä päätösvaltaa. Suomi on ilmoittanut ihmisoikeusneuvoston kokouksessa sitoutuneensa Anayan raportin suositusten toimeenpanon edistämiseen.

YK:n rotusyrjintäkomitea on antanut Suomelle suositukset vuonna 2012⁸: Komitea on huolissaan siitä, että saamelaiskäräjillä on edelleen hyvin rajallisesti itsenäistä päätösvaltaa kulttuuri- itsehallinnon piiriin kuuluvissa asioissa. Komitea suosittelee, että Suomi kehittää saamelaiskäräjien päätäntävaltaa, koskien saamelaisten asuttamien maa-alueiden ja luonnonresurssien käyttöä saamelaiskäräjälain tarkistamisen yhteydessä. Komitea myös suosittelee, että Suomi ryhtyy toimenpiteisiin saamelaisen poronhoitomallin turvaamiseksi.

EN ihmisoikeusvaltuutettu on puolestaan todennut vuonna 2012⁹: saamelaisten itsemääräämisoikeutta ei ole laajennettu koskemaan poronhoitoa ja maa-alueita, vaikka YK:n alkuperäiskansajulistus ja ILO 169-sopimus antavat siihen edellytykset. Valtuutettu kehottaa Suomea takaamaan saamelaisten oikeuden harjoittaa poronhoitoa perinteiseen tapaan.

2. ILO-169 sopimuksen ratifiointi

ILO-sopimuksen ratifiointi on välttämätöntä jotta saamelaiset voivat säilyttää omaleimaisen kulttuurinsa tulevaisuuteen nähden. Saamelaiskulttuurin tulevaisuutta uhkaa erityislainsäädännön puutteet, yhä heikommät mahdollisuudet harjoittaa omaa kulttuuriaan ja mm. näistä syistä johtuva saamelaisten poismuutto pois saamelaisten kotiseutualueelta. Yli 60 % saamelaisista ja enemmistö saamelaislapsista asuu jo kotiseutualueen ulkopuolella. Voimme olla tilanteessa, että jo yhden sukupolven aikana saamelaiskulttuurin omaleimaisuus katoaa ja saamen kieli ja kulttuuripiirteet säilyvät vain osittain ilman yhteyttä saamelaiselinkeinoihin ja saamelaisten kotiseutualueeseen. Saamelaisten perustuslain ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten suojaamaan kulttuurimuotoon kuuluvat saamelaiselinkeinot. Saamelaiselinkeinojen suojasta ei ole kuitenkaan ole säädetty elinkeinoja ohjaavissa erityislaeissa. Perustuslakivaliokunta lausunnossaan pitänyt tärkeänä, että valtioneuvos-

⁶ Esim. YK:n rotusyrjintäkomitea (CERD/C/FIN/CO/20-22) on viitannut alkuperäiskansajulistuksen artikloihin 3,5,8 ja 33 antaessaan Suomelle suosituksia sopimuksen toimeenpanemiseksi.

⁷ A/HRC/18/XX/Add.Y

⁸ CERD/C/FIN/CO/20-22

⁹ CommDH(2012)27

ton piirissä ryhdytään kokonaisuudistukseen, jossa saamelaisten kulttuurinen ja oikeudellinen erityisasema otetaan asianmukaisesti huomioon (PeVI 21/2007 vp, PeVM 17/1994 vp). Valiokunnan kannanotot eivät ole toteutuneet. Saamen kielten lisäksi uhanalainen on koko saamelainen kulttuurimuoto. Ympäristöministeriön asettama kansallinen 8j-työryhmä on loppuraportissaan todennut, että saamelaiskulttuuri on uhanalaistumassa (www.ymparisto.fi/lumonet/8j). Saamelaisten perinteistä elinkeinoista yksistään vain poronhoito ja käsityö ovat kannattavia. Kalastus on kannattavaa poronhoidon tai matkailun liitännäiselinkeinona. Perinteiset elinkeinot ylläpitävät saamen kieltä, saamelaisten kotiseutualueen elinvoimaisuutta ja saamelaiskulttuuria.

Monet nuoret saamelaiset eivät uskalla ryhtyä poronhoidon harjoittajiksi, koska elinkeinon tulevaisuus on epävarma petojen, hallinnon, lainsäädännön ja kannattavuuden johdosta. Suomessa poronhoitolaki ei tunnusta saamelaista poronhoitoa eikä suojaa sitä. Monissa paliskunnissa tilanne on johtanut poronhoitomallin muuttumiseen siten, että poroja on alettu ruokkia ja poronhoidon työkieli on muuttunut suomeksi. Poronhoidon hallinto ja lainsäädäntö tukevat sitä, että saamelaisporonhoito suomalaistuisi. Saamelaisten mahdollisuutta harjoittaa perustuslain suojelemaa kulttuurimuotoa, poronhoitoa, uhkaavat kilpailevat maankäyttömuodot, ilmastonmuutos sekä kasvava suurpetojen määrä saamelaisten kotiseutualueella. Perinteiset elinkeinot tarvitsevat erityislainsäädännön suojaa sekä resursseja, jotta elinkeinot ja niiden ylläpitämä saamelainen kulttuurimuodot säilyvät elinvoimaisena tulevaisuuteen nähden Suomen kansainvälisten velvoitteiden edellyttämällä tavalla.¹⁰

Ilo 169-sopimuksen ratifiointi on selvitetty keväällä 2012, jolloin oikeusministeriö lähetti lausuntopyyntön sopimuksen ratifiointiedellytyksistä ministeriöille ja saamelaiskäräjille. Lausunnossaan¹¹ saamelaiskäräjät totesi Suomen valtiolla on hyvät edellytykset ratifioida Ilo 169-sopimus ja kannattaa sopimuksen pikaista ratifiointia ja Suomen lainsäädännön kehittämistä vastaamaan Ilo 169-sopimuksen ratifiointiedellytyksiä. Ilo 169-sopimuksen ratifiointi ei vaadi uusia oikeudellisia tai historiallisia selvityksiä, vaan poliittista tahtoa. Saamelaiskäräjät pitää välttämättömänä, että Ilo-sopimuksen ratifiointin valmistelu tehdään Suomen valtion ja saamelaiskäräjien hyvällä ja tehokkaalla yhteistyöllä. Ilo-sopimuksen toisen (2) artiklan 1 kohdan mukaisesti. Kuudennen artiklan (6) toisessa kohdassa korostetaan että kaikki neuvottelut täytyy tehdä vilpittömin mielin päämääränä yhteisymmärrys. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan sopimuksen ratifiointi koskee vain valtion hallinnassa olevia maa- ja vesialueita. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan sopimuksen ratifiointi edellyttää lisäresursseja saamelaiskäräjille ja saamelaiselle kulttuurille. Sopimus koskee vain kollektiivioikeuksia eikä sopimuksen ratifiointi tuo taloudellista hyötyä yksittäisille saamelaisille muuten kuin palvelujen parantumisen myötä. Sopimuksen ratifiointi ei puutu kunnalliseen itsehallintoon ja mahdollistaa eri väestöryhmien rinnakkaiselon alueella kuten nykyisinkin. Yksityisten maanomistukseen sopimuksen ratifiointilla ei ole vaikutusta. Saamelaiskäräjät esitti, että sopimuksen ratifiointia valmistelemaan asetetaan parlamentaarinen työryhmä, jossa on edustajia hallituspuolueista ja saamelaiskäräjiltä siten, että saamelaiskäräjien edustajat muodostaisivat työryhmän kokoonpanosta puolet ja työryhmän puheenjohtaja toimisi ulkopuolinen henkilö.

Ilo 169-sopimuksen ratifiointin edistäminen kuitenkin pysähtyi tähän eikä asia ole edennyt lainkaan. Jotta hallitusohjelman tavoite voi toteutua, tulee toimet sopimuksen ratifiointiasteiden poistamiseksi aloittaa välittömästi.

Saamelaiskäräjät on hyvin huolissaan sopimuksen ratifiointin ympärillä pyörivistä huhuista, misin-

¹⁰ KP-Sopimus, artikla 27. YK:n ihmisoikeuskomitea on kiinnittänyt Suomen valtion huomiota tapauksessa Ilmari Länsman et al. vastaan Suomen valtio, 1992, muun ohella siihen, että saamelaisyhteisön tulee pysyä elinvoimaisena myös tulevaisuuteen nähden. Vain saamelaisten harjoittama kannattava perinteisten elinkeinojen harjoittaminen pitää saamelaisyhteisön elinvoimaisena. Pääväestön taloudelliset edut eivät saa uhata saamelaiskulttuurin harjoittamista.

¹¹ 2.4.2012; Dnro 238/D.a.1/2012

formaatiosta ja pelottelusta. on erittäin huolestuttavaa että esimerkiksi Enontekiön kunnanhallituksen puheenjohtaja on todennut julkisuudessa että mikäli sopimus ratifioidaan, se johtaa sotatilaan. Julkisuudessa ja myös Lapin kansanedustajien keskuudessa on keskusteltu lähinnä siitä, miten sopimuksen ratifiointi vaikuttaa suomalaisiin. Julkisuudessa ILO-sopimuksesta on tullut kyse valtaväestään kuuluvien oikeuksista, ei saamelaisten. Tämä on sopimuksen tavoitteiden vastainen lähestymistapa ja loukkaa myös YK:n normatiivisesti velvoittavaa alkuperäiskansajulistusta.

Nykyinen kielteinen suhtautuminen Ilo-sopimuksen ratifiointiin Lapin kansanedustajien keskuudessa, mediassa, internetissä ja sosiaalisessa mediassa johtuu turhautumisesta ja pelosta. Sopimuksen ratifiointi on ollut esillä jo parin vuosikymmenen ajan. Pitkään jatkunut epäselvyys, vastakkainasettelu saamelaisten ja suomalaisten välillä ja huhupuheet sopimuksesta ovat luoneet kielteisen ilmapiirin sopimuksen ratifioinnin ympärille. Tämä eduskunta voi korjata aikaisempien eduskuntien tekemät virheet ja ratifioida Ilo-sopimuksen hyvässä yhteistyössä saamelaiskäräjien kanssa. Se rauhoittaisi tilanteen ja poistaisi epävarmuuden. Mikäli eduskunta ei nyt sitä tee, se siirtää vastuuta taas tuleville eduskunnille kuten sitä edeltäneet eduskunnat ja jatkaa negatiivisen ilmapiirin kierrettä.

On välttämätöntä Suomen sisä- ja ulkopoliittisen uskottavuuden vuoksi että Suomi ryhtyy määrätietoisesti edistämään sopimuksen ratifiointia. Saamelaiskäräjälain uudistaminen luo erinomaisen perustan ILO-sopimuksen ratifiointiesteiden poistamisen jatkamiselle.

3. Metsähallituslain uudistus

Maa- ja metsätalousministeriö on asettanut työryhmän valmistelemaan Metsähallituslain saamelaisia koskevien velvoitteiden uudistamista. Työ tulee saattaa valmiiksi vuoden loppuun mennessä. Työryhmässä on kolme edustajaa saamelaiskäräjiltä, yksi kolttien kyläkokouksesta sekä saamelaiskäräjien nimeämä asiantuntija. Saamelaisilla on vähemmistöedustus.

Työryhmän tehtävänä on:

- a. valmistella ehdotus Metsähallituslakiin saamelaisten osallistumisoikeuksien lisäämiseksi valtion maa- ja vesialueiden käyttöä koskevassa päätöksenteossa
- b. laatia ehdotukset poronhoidon, kalastuksen ja metsästyksen yleisestä edistämisestä saamelaisten kotiseutualueella
- c. Työ ei saa puuttua kenenkään maan tai vesialueen omistusoikeuteen tai käyttöoikeuteen
- d. Ottaa huomioon muun paikallisen väestön mahdollisuudet harjoittaa perinteisiä elinkeinojaan ja osallistumisoikeudet

Työryhmän tehtäviin ei kuulu ILO 169-sopimuksen ratifiointiesteiden poistaminen. Saamelaiskäräjien ja myös ministeriöiden yhdessä jakama käsitys on, että Metsähallituslain uudistaminen ei saa heikentää eikä estää Ilo-sopimuksen mahdollista ratifiointia. Saamelaiskäräjät valmistelee parhailaan ehdotusta työryhmän saamelaisia ja saamelaiselinkeinoja koskevien tavoitteiden saavuttamiseksi.

4. Saamelaiskäräjälain uudistamista valmistelleen työryhmän esitykset

4.1. Johdanto

Saamelaiskäräjälain uudistamista valmistellut työryhmä luovutti mietintönsä oikeusministeri Anna-Maja Henrikssonille lokakuussa. Mietintö oli yksimielinen. Mietintö on lähetetty laajalle lausunto-

kierrokselle ja saamelaiskäräjät valmistelee parhaillaan lausuntoesitystä yleiskokouksen hyväksyttäväksi. Yleisarviona voi todeta, että työryhmän esitys parantaisi toteutuessaan saamelaisten oikeus- asemaa. Työryhmän esitys on kuitenkin kompromissi ja ehdoton minimitaso eikä työryhmän esityksiä voi heikentää nykyisestä.

Työryhmän esitys ei mahdollista Ilo 169-sopimuksen ratifiointia. Ilo-toimeenpano edellyttää merkittävästi uusia resursseja saamelaiskäräjille. Myös kansainväliset ihmisoikeussopimukset sekä niiden toimeenpanoa valvovat elimet ovat kiinnittäneet huomiota siihen, että saamelaiskäräjät tarvitsee lisäresursseja toimintaansa varten. YK:n alkuperäiskansajulistuksen 39 artiklan mukaan alkuperäiskansoilla on oikeus saada valtioilta ja kansainvälisen yhteistyön kautta taloudellista ja teknistä apua, jotta ne voivat nauttia sisältyviä oikeuksia. Pohjoismaiden saamelaisten oloja selvittänyt YK:n alkuperäiskansaraporttoija on suosituksessaan 75 kehottanut valtioita järjestämään saamelaiskäräjille riittävä rahoitus, jonka turvin ne voivat tehokkaasti toteuttaa itsehallinnollisia tehtäviään. Erityisesti olisi järjestettävä aiempaa enemmän rahoitusta saamelaiskäräjien itsenäisesti yksilöimille, kehittämille ja toteuttamille hankkeille ja aloitteille. Valtioiden tulisi kehittää sopivat menettelytavat yhteydenpitoon saamelaiskäräjien kanssa tämän tavoitteen toteuttamiseksi.

Euroopan neuvoston vähemmistöpuitekomitea on suosituksessaan kehottanut Suomea lisäämään saamelaiskäräjien varsinaisen toiminnan rahoitusta, koska saamelaiskäräjien tehtävät ovat lisääntyneet viime vuosien aikana. YK:n rotusyrjintäkomitea kehottaa valtioita luomaan olosuhteet, jotka mahdollistavat alkuperäiskansojen kulttuurinmukaisen ja kestävänsosiaalisen ja taloudellisen kehityksen.

Työ saamelaisten itsemääräämisoikeuden parantamiseksi ei saa loppua tähän saamelaiskäräjälaki-esitykseen, vaan valtioneuvoston tulee jatkaa painokkaasti työtä tavoitteena toteuttaa Jyrki Kataisen hallitusohjelma ja luoda edellytykset Ilo 169-sopimuksen ratifioinnille. Erityislainsäädännön kehittäminen tulee aloittaa välittömästi työryhmän tekemän kannanoton mukaisesti.

4.2. Saamelaismääritelmä

Työryhmän esitys saamelaismääritelmäksi vastaa saamelaisyhteisön sisäistä käsitystä saamelaisuudesta. Alkuperäiskansaoikeudet ovat luonteeltaan kollektiivi- ja yksilöntason oikeuksia. Ihmisoikeudet yleisellä tasolla keskittivät yksilöiden oikeuksiin ja ryhmän velvollisuuksiin yksilöä kohtaan, jotta ihmisoikeudet tulevat toteutetuksi. Alkuperäiskansojen oikeuksien osalta yksilöiden oikeudet eivät saa ylittää ryhmän oikeutta. Tämä koskee ennen kaikkea kansan oikeutta päättää siitä, millainen alkuperäiskansan kulttuuri on, mitkä ovat siinä tärkeimmät tekijät, miten kulttuuri on siirtynyt sukupolvelta toiselle ja määrätä siitä, kuka alkuperäiskansaan kuuluu.

Saamelaiskäräjälaki säädettiin Suomen ainoan alkuperäiskansan suojaksi tilanteessa, jossa osa Lapin läänin suomalaisesta väestöstä näkyvästi vastusti Ilo-lain säätämistä. Kun laki oli tullut voimaan ja vuoden 1999 saamelaiskäräjävaaleja valmisteltiin, suuri osa Ilo-lain aiemmista vastustajista yllättäen haki äänioikeutta vaaleissa Ilo-lain 3 §:n 2 kohdan perusteella. Saamelaiskäräjien vaalilautakunta ja saamelaiskäräjät epäivät useimmissa tapauksissa äänioikeuden, muun muassa sillä perusteella ettei hakija ollut tehnyt uskottavaksi pitävänsä itseään saamelaisena eikä osoittanut riittävää näyttöä siitä, että yksi vanhemmistaan tai isovanhemmistaan olisi puhunut ensimmäisenä kielenään saamea. Korkein hallinto-oikeus tutki suuren joukon vaalivalituksia, ja useimmissa tapauksissa antoi tukensa saamelaiskäräjien toteuttamalle äänioikeuden rajaukselle. Muutamissa yksittäisissä tapauksissa KHO kuitenkin hyväksyi valituksen perusteluin, joissa osoitettiin ymmärtämystä saamelaiskäräjien ensisijaiselle tulkintatavalle äänioikeuden kriteereistä (ks. esim. KHO 1999:55).

Vuoden 1999 jälkeen tilanne on kuitenkin muuttunut kahdessa suhteessa. Ratkaisussaan KHO 2011: 81 korkein hallinto-oikeus muutti aiempien ratkaisujensa saamelaiskäräjien tukemaa linjaa ja hyväksyi äänioikeutetuksi henkilön, joka johti vaatimuksensa vuodelta 1825 olevasta rekisterimerkinnästä ja joka KHO:n vuosikirjaratkaisussa referoitujen perustelujensa mukaan näytti pitävänsä itseään "lappalaisena" eikä niinkään saamelaisena. Valittaja myös avoimesti vaati KHO:ta "muuttamaan" ns. saamelaismääritelmää uuden tulkintaratkaisun kautta. KHO:n uuden ratkaisun myötä saamelaiskäräjät on menettänyt ensisijaisen tulkintavaltansa äänioikeuden rajoista ja saamelaiskäräjälain 3 § on muodostunut ennakoimattoman laajaksi ja sisällöltään epämääräiseksi. Aikanaan täydentäväksi kriteeriksi tarkoitettu henkilön esivanhempaa koskeva 2 kohdan rekisterimerkintäperuste muodostaa esimerkiksi vuoteen 1825 asti taaksepäin ulotettuna perusteen vaatia äänioikeutta nykyisin elävälle ihmisjoukolla, joka moninkertaisesti ylittää pääasiallisen eli 1 kohdan kieliperusteen nojalla äänioikeutettujen määrän.

Saamelaiskäräjien tilaaman matemaattisen mallinnuksen mukaan, mikäli KHO:n tulkintakäytäntö säilyisi voimassa ja polveutuminen ulotettaisiin neljanteen sukupolveen, saamelaisten määrä voisi kasvaa varovaisenkin arvion mukaan 14 525 - 24 633 henkilöön. Nk. verolappalaisen jälkeläisiä elää Suomessa varovaisenkin arvion mukaan 512 000 henkilöä. Saamen kielten elvytystoiminnasta ja opiskelumahdollisuuksista johtuen suomalaisväestön saamen kielen taito on lisääntynyt ja suomalaislapsille voidaan opettaa saamea ensimmäisenä kielenä. Saamelaismääritelmässä on tärkeää säilyttää polveutumiskriteeri saamelaissuvuista ja yhteys saamelaiseen kulttuuriin eikä saamelaisuutta voi tulevaisuudessa määrittää pelkästään kielitaidon perusteella.

Saamelaiskäräjälain esitöissä (HE 248/1994) viitataan saamelaismääritelmän perustana olevan Pohjoismaiden saamelaisneuvoston Suomen jaoston vuonna 1962 suorittamaan väestölaskentaan ensisijaisena näyttönä henkilön kielitaidosta. Laskennassa henkilöt merkittiin joko pohjois-, inarin- tai koltansaamen taitoisiksi. Kerätty luettelo toimi saamelaisvaltuuskunnan vaalien äänestysluettelon pohjana. Saamelaisvaltuuskunnan ja saamelaiskäräjien vaaliluettelo on voinut hakeutua 40 vuoden ajan. Oletusarvona voidaan pitää, että suurin osa sellaisista henkilöistä, jotka täyttävät saamelaismääritelmän kriteerin ja identifioivat itsensä saamelaiseksi, ovat hakeutuneet saamelaiskäräjien vaaliluetteloon. Täysin uusia henkilöitä saamelaiskäräjien vaaliluettelo on mahdollista saada niissä tilanteissa, jossa Ruotsissa, Norjassa tai Venäjällä asuva saamelainen muuttaa pysyvästi Suomeen. Koska saamelaismääritelmät ovat Ruotsissa ja Norjassa erilaisia eikä Venäjällä ole saamelaismääritelmää, näiden henkilöiden osalta on tehtävä saamelaiskäräjälain mukainen hakeutuminen saamelaiskäräjien vaaliluetteloon.

Suomen nykyinen saamelaismääritelmä ja sen nk. lappalaiskriteeri on syntynyt Suomen valtion päätöksellä saamelaisten vastuksesta huolimatta. Nk. lappalaiskriteerin ottamisella Suomen valtio on paitsi puuttanut saamelaisten itsemääräämisoikeuteen kansana, myös määrittänyt saamelaisten vastuksesta huolimatta saamelaiskulttuuriin kuuluvan sellaista, mikä siihen ei kuulu. YK:n rotusyrjintäkomitea onkin suosittanut Suomelle, että määritettäessä kuka voi äänestää saamelaiskäräjävaaleissa, Suomen tulee taata saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutuminen määritettäessä heidän statustaan, määritettäessä ketkä kuuluvat saamelaisiin ja taattava, että heitä ei pakoteta assimilaatioon.

Suomessa alkuperäiskansaoikeudet on mielletty pääosin kollektiivioikeuksista, koska yksilötason oikeuksia lainsäädäntö ei tuo muuten kuin KP-sopimuksen artikla 27 kautta ja oikeutena saada saamenkielisiä palvelua ja koulutusta, mitkä eivät toisaalta rajaudu saamelaisuuteen vaan saamen kielen taitoon. Saamelaisella on toki oikeus äänestää ja asettua ehdokkaaksi saamelaiskäräjävaaleissa, mutta muita yksilöoikeuksia se ei tuo. Suomessa tuleekin lainsäädännön valossa korostaa saamelais-

ten oikeuksien kollektiivista ulottuvuutta. Tässä lainsäädännöllisessä katsontakannassa ryhmän oikeudet ovat tärkeimpiä.

Ihmisoikeussopimukset mahdollistavat, että jokainen voi samaistua mihin tahansa identiteettiin ja kulttuuriin. Ne ovat yksilön oikeuksia, mutta oikeus samaistua ja valita itselleen identiteetti eivät aktualisoidu kv-lainsäädännössä oikeudeksi saada samaistumisen mukaisia oikeuksia, kun kyseessä ovat alkuperäiskansaoikeudet. Samaistuminen ei myöskään tuo kansainvälisessä oikeudessa oikeutta heikentää ryhmän kollektiivioikeuksia.

Kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa ja taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oloja koskevassa yleissopimuksessa määrätään § 1 artiklassa kansan itsemääräämisoikeudesta. Alkuperäiskansajulistuksen yleisosassa korostetaan, että allekirjoittajavaltiot ovat tietoisia siitä, että Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirja, taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus ja kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus sekä Wienin julistus ja toimintaohjelma vahvistavat kaikkien kansojen itsemääräämisoikeuden perustavan merkityksen; tämän oikeuden perusteella kansat määräävät vapaasti poliittisen asemansa ja ylläpitävät vapaasti taloudellista, sosiaalista ja sivistyksellistä kehitystään.

4.3. Saamelaiskäräjien toimivalta ja saamelaiskulttuurin määritelmä

Esityksessä huomioidaan paremmin perustuslain § 17.3 velvoitteet ja se, että saamelaisten alkuperäiskansaoikeudet koskevat koko Suomea eikä vain saamelaisten kotiseutualuetta. Lainsäädäntöesityksessä (§5) saamelaiskulttuurin eri osa-alueille on laadittu yleinen määritelmä. On tärkeää, että saamelaiskulttuurin määritelmässä korostuu saamelaiskulttuurin kokonaisvaltaisuus, kieli, elinkeinot, käsityö, esittävät taiteet ja kulttuurin modernit muodot. Kulttuurin määrittely tukee osaltaan Unescon aineettoman kulttuuriperinnön (SopS 47/2013) ja kulttuuri-ilmauksien suojelusopimusten (SopS 17/2007) toimeenpanoa Suomessa. Kulttuuri-ilmauksien suojelusopimuksen § 4 määrittelyyn mukaan saamelaiset kulttuuri-ilmaukset kuuluvat sopimuksen suojan piiriin. Sopimuksen mukaan valtioiden tulee edistää kulttuuri-ilmauksien säilymistä ja turvata erityisesti alkuperäiskansojen erityistarpeiden huomioiminen. Työryhmän esittämä määritelmä helpottaa myös aineettoman kulttuuriperinnön suojelusopimuksen toimeenpanoa Suomessa, koska lainsäädännössä tultaisiin määrittelemään mitä aineeton kulttuuriperintö saamelaiskulttuurin kontekstissa tarkoittaa. Määritelmässä on huomioitu myös alkuperäiskansajulistus ja kulttuurilautakunnan käsityksen mukaan määritelmä on sellainen, jonka myös saamelaisyhteisö itsekkin jakaa. Kulttuurin määrittäminen on erityisen tärkeää saamelaisten tosiasiallisen kulttuurisen suojan parantamiseksi ja täydentää perustuslain § 17.3 velvoitetta. Koska saamelaiskulttuuria ei ole aiemmin määritelty lainsäädännössä, se on antanut viranomaisille melko luovat mahdollisuudet tulkita sitä, mitä saamelaiskulttuuriin kuuluu ja miten lainsäädäntö ja hallinnolliset päätökset vaikuttavat saamelaiskulttuuriin. Esitetty 5 § helpottaa myös viranomaisten työtä.

4.4. Yhteistoimintavelvoite

Esitys yhteistoimintavelvoitteesta parantaa ja selkiyttää nykyistä tilannetta, jossa neuvottelut saamelaiskäräjien kanssa ovat olleet viranomaisista riippuen teknisiä eikä aitoa vuorovaikutusta tai halua päästä yhteisymmärrykseen ole välttämättä ollut. Esitys ei kuitenkaan toteuta kanaalinvälisessä oikeudessa käyttöön otettua tietoon perustuvaa ennakkosuostumusta (Free, prior and informed consent). Yhteistoimintavelvoitetta voidaan pitää kuitenkin kompromissina nykyisessä poliittisessa tilanteessa. On ehdottomaan tärkeää, että velvoitetta ei heikennetä lain jatkovalmistelussa. Yhteistoimintavelvoitteeseen liittyy YK:n alkuperäiskansajulistuksen 19 artikla, jonka mukaan valtiot

neuvottelevat vilpittömässä mielessä ja toimivat yhteistyössä kyseisten alkuperäiskansojen kanssa näiden omien edustuselinten kautta saadakseen niiden vapaan ja tietoon perustuvan ennakkosuostumuksen ennen kuin valtiot hyväksyvät ja panevat täytäntöön lainsäädännöllisiä tai hallinnollisia toimia, jotka voivat vaikuttaa alkuperäiskansoihin.

YK:n ihmisoikeuskomitea on antanut Suomelle suosituksia kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen toimeenpanosta. Komitean mukaan Suomen *tulisi edistää saamelaisten oikeuksien toteutumista vahvistamalla saamelaisten edustuksellisten instituutioiden, kuten saamelaiskäräjien, päätöksentekovaltaa. Sopimusvaltion tulisi lisätä ponnistelujaan lainsäädäntömuutosten tekemiseksi saamelaisten oikeuksien täysimittaiseksi takaamiseksi heidän perinteisillä alueillaan varmistamalla, että saamelaisyhteisöjen oikeutta vapaaseen, ennalta tapahtuvaan ja informoituun osallistumiseen heitä koskeviin poliittisiin prosesseihin ja kehittämishankkeisiin noudatetaan.*¹²

Euroopan Neuvoston ministerikomitea on myös kehottanut, että Suomen olisi ryhdyttävä asianmukaisiin toimiin, joilla varmistetaan, että kansallisiin vähemmistöihin kuuluvia henkilöitä koskevia erilaisia kuulemisjärjestelmiä ja -menettelyjä täydennetään ja järjestetään uudelleen selkeiden viestintäkanavien tarjoamiseksi, ja olisi parannettava vähemmistöjen, myös lukumääräisesti pienimpien vähemmistöjen, edustajien mahdollisuuksia vaikuttaa tosiasiallisesti päätöksentekoprosessiin.¹³

YK:n alkuperäiskansaraportoijan suosittaa että pohjoismaat jatkavat ja tehostavat ponnistelujaan saamelaiskansojen itsemääräämisoikeuden sekä aiempaa aidompien vaikuttamismahdollisuuksien toteuttamiseksi heitä koskevan päätöksenteon osalta. Tämä tavoite voidaan jossain määrin saavuttaa aiempaa tehokkaammilla kuulemismenettelyillä, joilla varmistetaan, että saamelaisiin välittömästi vaikuttavia päätöksiä ei tehdä ilman heidän vapaaehtoista ja tietoon perustuvaa etukäteissuostumustaan.

4.5. Parlamentarismien kehittäminen

Esitys parantaisi kokonaisuudessaan parlamentarismia nykyisestä. Saamelaisilla olisi ehdotuksen mukaan mahdollisuus tehdä aloite saamelaiskäräjille. tällainen mahdollisuus jo on ja myös eduskunnalle voi tehdä kansalaisaloitteen. Esitys lisäisi saamelaiskäräjien ja saamelaisyhteisön välistä vuorovaikutusta ja mahdollistaisi saamelaiskäräjien toiminnan paremman kehittämisen. Esitys että nykyisen kolmen sijasta 10 saamelaisen tulisi perustaa valitsijayhdistys ehdokkaan asettamiseksi on hyvä. On tärkeää, että ehdokkailla on takanaan enemmän kuin vain kolmen saamelaisen tuki. Tämä lisää ehdokasasettelun uskottavuutta. Esitys yhteislistoista on hyvä kehitys ja parantaisi äänestäjien oikeusturvaa sekä parlamentarismia. On tärkeää, että listoilla olisi mahdollista tehdä yhteisiä poliittisia tavoiteohjelmiaan sekä resursseja mainostamiseen, jotta äänestäjät voivat tietää eri listojen poliittisista tavoitteista ja punnita eri listojen tavoitteita ennen äänestämispäätöstä. Yleiskokouksen ohjausvalta ja rooli kehittyisi, koska jatkossa saamelaiskäräjien puheenjohtaja ei toimisi sekä yleiskokouksen että hallituksen puheenjohtajana. Hallituksen puheenjohtaja olisi tehtävässään päätoiminen. Yleiskokoukselle valittaisiin puhemies.

Työryhmän esitys että vaalilautakunta toimii koko vaalikauden on erinomainen uudistus parantaen saamelaisten oikeusturvaa ja helpottaen saamelaiskäräjien omaa toimintaa. Vaalilautakunnan toiminnan muuttuminen pysyväksi edellyttää lisäresursseja. On tärkeää, että vaalilautakunnan kokoonpanossa on huomioitava eri saamen kieliryhmät.

¹² CCPR/C/FIN/CO/6

¹³ EUROOPAN NEUVOSTO Ministerikomitea. Päätöslauselma CM/ResCMN(2012)3 kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen täytäntöönpanosta Suomessa.

4.6. Valitusoikeus saamelaiskäräjien vaaliluetteloon hakeutumisessa

Työryhmän esitys ei huomioi riittävästi kansainvälisoikeudellista kehitystä eikä saamelaisten ryhmäidentifikaatiota. Tähän ovat kiinnittäneet huomiota myös saamelaiskäräjien edustajat työryhmässä. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan viimeisen valitusviranomaisen saamelaiskäräjien vaaliluettelon hyväksymisessä tulee olla saamelaiskäräjien kokous. YK:n erityisraportoija Martínez Cobo on korostanut, että yksilötasolla alkuperäiskansaan kuuluu henkilö, joka kuuluu alkuperäiskansayhteisöön itseidentifikaation kautta (ryhmätietoisuus) ja yhteisö tunnistaa ja hyväksyy hänet jäsenekseen (ryhmähyväksyntä).¹⁴ Saamelaisten kannalta on kestämätön tilanne, mikäli KHO ottaa saamelaiskäräjien vaaliluetteloon henkilöitä, joita saamelaisyhteisö ei pidä saamelaisena. Alkuperäiskansajulistuksen artiklan 33 mukaan alkuperäiskansoilla on oikeus määrätä omasta identiteetistään tai jäsenyydestään tapojensa ja perinteidensä mukaisesti. YK:n rotusyrjintäkomitea suosittaa 31.8.2012 Suomelle, että määritettäessä kuka voi äänestää saamelaiskäräjävaaleissa, Suomen tulee taata saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutuminen määritettäessä heidän statustaan, määritettäessä ketkä kuuluvat saamelaisiin ja taattava, että heitä ei pakoteta assimilaatioon. Lautakunta esittää, että saamelaiskäräjät olisi viimeinen valitusviranomaisen saamelaiskäräjien vaaliluettelon täydentämisessä.

Työryhmä esittää mietinnössään että saamelaiskäräjien kokous käsitelisi oikaisuvaatimukset saamelaiskäräjien vaaliluettelon täydentämisestä. Nykyisin ne käsittelee hallitus. Esitys edellyttää huomattavasti lisäresursseja saamelaiskäräjille, koska yleiskokouksia olisi järjestettävä huomattavasti useampia. Tämä tarkoittaisi myös sitä, että yleiskokous joutuisi pitämään suljettuja kokouksia mikä voisi vaarantaa saamelaisten luottamusta saamelaiskäräjien toimintaan ja heikentää avoimuutta.

5. Saamen kielen elvytysohjelma

Suomessa on valmisteilla saamen kielten elvyttämishjelma. Opetus- ja kulttuuriministeriön asetaman työryhmän toimenpide-esitykset saamen kielten elvyttämiseksi on luovutettu 1.3.2012. vuosi työryhmän loppuraportin luovuttamisen jälkeen toimenpide-ohjelmaa ei ole vielä hyväksytty. Saamelaiskäräjät kannattaa toimenpideohjelman kiireellistä täytäntöönpanoa siihen tehtyine tarkennuksin ja lisäyksin. Kielenelvyttämishjelman toimenpiteissä keskeisiä toimia ovat varhaiskasvatus, opetus-, sosiaali- ja terveystyöt, kulttuuri ja media sekä elinkeinopolitiikka. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan kielenelvyttämisen kannalta on ratkaisevaa se, että luonnolliset saamen kielen käyttöympäristöt säilyvät ja saamen kielen käyttö ja saamenkieliset palvelut lisääntyvät. Saamelaiskäräjät on huolissaan siitä, että elvyttämishjelman toimeenpanolle ei ole osoitettu resursseja valtion talousarviossa vuodelle 2013. Hallitusohjelmassa on asetettu tavoitteeksi pysyvän mallin luominen saamen kielten elvyttämiseksi. Saamelaiskäräjät on arvioinut, että saamen kielten elvyttämishjelman toteuttamisen täyspainoinen ja tehokas aloittaminen edellyttäisi 3.8 miljoonan euron rahoitusta¹⁵. Ohjelman luovutustilaisuudessa 1.3.2012 ministerit Arhinmäki ja Gustafsson totesivat, että valtiovalta pyrkii huolehtimaan kielenelvyttämisen taloudellisista edellytyksistä taloudellisesta taantumasta huolimatta. Saamelaiskäräjät on todella huolissaan tilanteesta. Elvyttämishjelma olisi hyväksyttävä välittömästi ja aloittaa ohjelman toimeenpano.

¹⁴ Martínez Cobon raportti: Study of Discrimination against Indigenous Populations Excerpts from Reports by Jose Martinez Cobo, Special Rapporteur, Sub Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, 1986. E/CN.4/SUB.2/1986/7/ADD.4, PARAS. 379-382

¹⁵ Lukuun sisältyy nykyinen saamelainen oppimateriaalimääräraha, kulttuurimääräraha sekä kielipesien rahoitus ja niiden korottamistarpeet.

Enontekiöllä 21.11.2013

Klemetti Näkkäläjärvi
Puheenjohtaja

Suvi Juntunen
Puheenjohtajan avustaja

Liitteet:

Liite 1 Saamelaiskäräjien lausunto Ilo 169-sopimuksen ratifiointiesteiden poistamisesta

Puheenjohtaja päätti muistiosta 21.11.2013.